

مقالات و رسالات تاریخی

دفتر نهم

(به است. یک مقاله و رساله تاریخی)

رسول جعفریان

تابستان ۱۳۹۹

سرشناسه	: جعفریان، رسول، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدید آور	: مقالات و رسالات تاریخی / رسول جعفریان
مشخصات نشر	: تهران: نشر علم، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ج.
شابک	: ۶۵۰۰۰۰ ریال: ج. ۲. ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۶۸۴-۷؛ ۷۵۰۰۰۰ ریال: ج. ۳. ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۸۳۰-۸
	: ۸۵۰۰۰۰ ریال: ج. ۴. ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۸۷۰-۴؛ ۵. ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۹۳۰-۵؛ ۶. ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۹۲۰-۶؛ ۷. ۱۲۵۰۰۰۰ ریال: ج. ۶. ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۹۸۸-۶؛ ۸. ۱۴۵۰۰۰۰ ریال: ج. ۳. ۹۷۸-۶۲۲-۲۴۶-۱۴۲-۳؛ ۹. ۹۷۸-۶۲۲-۲۴۶-۲۳۰-۷
یادداشت	: فهرست نویسی بر اساس جلد دوم، ۱۳۹۳.
یادداشت	: ج. ۲ (چاپ اول: ۱۳۹۳).
یادداشت	: ج. ۵-۶ (چاپ اول ۱۳۹۷) (فیا).
یادداشت	: ج. ۸-۹ (چاپ اول ۱۳۹۹).
مترجمان	: ج. ۲. سی و پنج مقاله و رساله تاریخی. ج. ۳. سی و دو مقاله و رساله تاریخی. ج. ۴. بیست و سه مقاله و رساله
مترجمان	: تاریخی. ج. ۵. بیست و نه مقاله و رساله تاریخی. ج. ۶. بیست و دو مقاله و رساله تاریخی. ج. ۷. هفده مقاله و رساله
مترجمان	: تاریخی. ج. ۸. بیست مقاله و رساله تاریخی. ج. ۹. بیست و یک مقاله و رساله تاریخی.
موضوع	: اسلام - تاریخ - مقاله ها و خطابه ها
رده بندی کنگره	: ۷۱۰ م ۷ ج ۶۳ / DS۳۵
رده بندی دیویی	: ۹۰۹/۰۹۷۶۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۸ - ۳۰

کتاپ

مقالات و رسالات تاریخی (دفتر نهم)

(بیست و یک مقاله و رساله تاریخی)

رسول جعفریان

(استاد دانشگاه تهران)

تیراژ: ۳۳۰ نسخه

لیتوگرافی: صدف ۸۸۸۳۰۵۳۳

چاپ: آزاده

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۹

شابک: ۷ - ۲۳۰ - ۲۴۶ - ۶۲۲ - ۹۷۸

خیابان انقلاب - خیابان دوازده فروردین - خیابان شهدای ژاندارمری

بن بست گرانفر پلاک ۴ تلفن: ۶۶۴۱۲۳۵۸

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

مقدمه	۷
۱. اشعار «طی بغدادی» در ستایش شاه عباس اول و دعوت از وی برای فتح عراق	۹
۲. شیخ آقابرگ و برانی، همراهانش؛ نهضت بازشناسی هویت شیعه با فهرست‌نویسی	۴۹
۳. مفهوم تمدن در ذهن یکتا، روحانی، همان در سال ۱۳۳۴ش	۷۱
۴. سید جمال شناسی در زبان فارسی، ۱۳۹۹-۱۳۴۲ خورشیدی	۷۷
۵. گفتمان تطبیق احادیث با علوم جدید در ادبیات دینی معاصر؛ متنی از سال ۱۳۱۰ش	۱۲۹
۶. تکفیر و پیامدهای آن، از آغاز تا پایان خلافت امام علی (ع)	۱۴۹
۷. ملاحظات منبع‌شناسی تاریخی با رویکرد تحول در «شماره نگاری اسلامی»	۱۹۱
۸. نشانی از طیاره در یک روایت آخر الزمانی؛ تجربه‌ای از گفتار انشایی دین و دانش	۲۲۳
۹. رساله در جواز تلقیح برای دفع طاعون؛ آرای فقهای الازهر / ترجمه: عبدالرحمن مرزی	۲۴۷
۱۰. آداب المتعلمین یا حجت بالغه؛ محمدابراهیم استرآبادی (از علمای دوره ناصر)	۲۷۹
۱۱. طبیعت‌شناسی غزالی در رساله «الحکمة فی مخلوقات الله»	۴۳۱
۱۲. قفقاز، ایران و فرهنگ دینی آن	۴۴۹
۱۳. رساله در پیشگویی ظهور مهدی در سال ۹۴۹ / منسوب به: سید عماد الدین نسیمی ...	۴۸۳
۱۴. مروری بر نگارش‌های موسوم به «السنة» و محتوای آنها	۴۹۱

۱۵. پرسش و پاسخ‌هایی در باب مسأله اخباری - اصولی، غنا و تصوف از دوره اخیر صفوی .. ۵۱۷
۱۶. اندیشه دیروز پاسخگوی مسائل فردا نیست..... ۵۵۱
۱۷. قانون خراج علیه نوز بلژیکی ۵۸۳
۱۸. دیوان اسماعیل فراهانی، آینه اوضاع اجتماعی، فرهنگی و مذهبی ایران در چهار دهه ۵۹۱
۱۹. «صواب میان خلق پنهان است»؛ رساله در آداب سلطنت و وزارت از سال ۱۱۳۶ ق..... ۶۲۵
۲۰. روزنامه مافرت نیشابور محرم ۱۳۴۳ ق محمد آقا تاجر عتیقه چی (م ۱۳۵۱ ق)..... ۶۳۹
۲۱. بروز تمدن و تدبیر گزاش سفر «سرمایه سعادت» از سال ۱۳۰۲ ش ۶۷۳

به نام خداوند بخشنده مهربان

مقدمه

بخش مهمی از دورانی که این مقالات در آن مدت تهیه شد، تجربه ویروس کرونا یا همان کووید ۱۹ بود که تمام دنیا را تحت تأثیر خود قرار داد. این دوره را تا به امروز می‌شود دو بخش کرد. بخش وحشتناک اول کار، دوره‌ای که کمتر اطلاعی درباره بیماری وجود داشت، عده‌ای از دوستان درگذشتند یا سخت مبتلا شدند، توصیه‌ها بسیار حاد و رعایت مردم هم بسیار بالا بود. بیشتر مردم در خانه ماندند، همه مدارس و دانشگاه‌ها تعطیل شدند، کمتر کسی بود که به فکر مردن نیفتد. دوره دوم، که به تدریج اوضاع عادی شد، و این در حالی بود که آمار مرگ میر ناشی از کرونا در ایران، به حوالی ۵۰ نفر در روز رسید. دولت به دلیل ترس از عوارض تعطیل کارها، اقتصادی را مجدداً فعال کرد و در نهایت آمار مرگ و میر دوباره به دویست و اندی و سپس و تاکنون به هزاره به حوالی یکصد تا یکصد و پنجاه نفر رسیده، ثابت ماند. اکنون بیشتر مردم به کارهای جاری ادامه می‌دهند و دیگر از آن دوره وحشت خبری نیست، جز این که بسیاری نگرانند و رعایت‌های لازم را دارند. جدلاً بحث روانی مسأله و آثار آن، یکی دیگر از جنبه‌های آن، آثار اقتصادی کرونا بر ایران و همه عالم بود. خیلی‌ها فقر شدند. جنبه دیگر آن، بحث آموزش و پرورش و دانشگاه‌ها که آن هم از مسائل اصلی بود. آثار آن در مرد بوده و تاکنون که نزدیک مهر ماه ۹۹ هستیم، بحث از امکان حضور در کلاس‌ها و مراکز، هنوز به جای نرسیده است. کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران که مدیریت آن را دارم، در تمام این مدت چراغش خاموش بود؛ پسند کارمندان، با حضور فیزیکی و نیز دورکاری، فعالیت داشتند. در قم هم، کتابخانه تاریخ بیشتر این ایام تعطیل بود، البته خدماتی از نظر ارسال فایل انجام می‌شد. طبعاً تأثر ناشی از تعطیلی مراکز علمی وجود دارد. در تمام این مدت، حتی در سخت‌ترین روزها، بنده اقلأً دو روز در هفته را در کتابخانه مرکزی بودم، روزهایی که در نیمه راه اتوبان، اجازه رفت و آمد جز برای کسانی که سکونت تهران داشتند، نمی‌دادند. از آثار عدم امکان حضوری در جلسات، تقویت جنبه‌های مجازی بود، به طوری که بسیاری از مؤسسات تلاش کردند سمینارهای علمی خود را از طریق اینستاگرام و برنامه‌های دیگر اجرا کنند. جلسات کاری از جمله شورای دانشگاه تهران هم همین وضعیت را داشت. این تجربه می‌تواند حتی با رفع کرونا ادامه یابد. یک مسأله مهم دیگر در ارتباط با کرونا، بحث دین و علم بود که در این باره هم مطالب زیادی در رسانه‌ها مطرح شد. همچنین در میان عامه مردم تا انتخابگان در دنیای اسلام و نیز آنچه که در همین زمینه در میان مسیحیان و یهودیان و نیز هندیان

و نقاط دیگر وجود داشت، همه اینها سرمایه زیادی از نظر بحث‌های دین و جامعه در پی داشت. در کشور ما هم این نزاع وجود داشت، و به خصوص پس از آن، حج امسال (۱۴۴۱ق) تعطیل شد، و فقط به صورت نمادین در حد چند هزار نفر اجرا شد. در ایران، فشار برای برگزاری مراسم محرم یکسره وجود داشت، و در نهایت نیز در غالب نقاط به اجرا درآمد. نهادهای دولتی با رعایت فاصله‌گذاری‌های اجتماعی، و دیگران هم با کمی رعایت، مراسم خویش را برگزار کردند. طبیعی بود که دولت هم در حد قدرت و توان نظارت می‌کرد و بر اساس مصوبات ستاد کرونا، توصیه‌های لازم را داشت. در ادامه همین مسأله، بحث طب سنتی و علم پزشکی هم پیش آمد. دو مسأله مهم بود: دارو و واکسن. سنتی‌ها اوانل روی جوش شیرین و روغن بنفشه تأکید داشتند و برای اجرای راه حل‌های خود مصر بودند و منازعاتی هم پیش آمد، اما به تدریج آن مطالب و اصرارها از تب و تاب افتاد. بماند که برخی تاکنون هم قبول ندارند که این بیماری مهمی است، چنان که برخی در اصل آن هم تردید می‌کنند. اما نکته مهم، این بود که به رغم توانایی ایران در درمان، هیچ خبری هم از زمینه کشف دارو - مثل بقیه نقاط دنیا - و واکسن که چندین کشور مشغول آن بودند، در اینجا و بر نداشت. روزهای نخست گفتند یک دستگاه عجیب ساخته‌اند که از صدمتری کرونا را تشخیص می‌دهد. خبرش نیامد! البته حتی در دنیا، تا این لحظه از واکسن و آثار آن خبر قطعی نرسیده، اما گفته می‌شود که چنانچه کشور، در حال پیمودن مراحل خود برای تأیید آن هستند. پزشکی ایران، از نظر علمی و پژوهشی امکان یافتن را ندارد. از همه اینها که بگذریم، داستان ادبیات فارسی و کرونا هم بخش دیگری از این ماجراست. اشعاری که ساخته شد، و به ویژه طنزهایی که در فارسی در شش ماهه گذشته بر سر زبان‌ها افتاده، بسیار رایج است. می‌توان اطمینان داشت که هیچ بیماری تا به این اندازه، روی ذهن و زمان جامعه جهانی به طور همزمان تأثیر نگذاشته است. به علاوه، از نظر حوزه نفوذ، هیچ بیماری در طول تاریخ، تا آنجا که می‌دانیم، تا این اندازه، تمام نقاط مکنونی عالم را همزمان تحت تأثیر قرار نداده است. تجربه بسیار شگفتی بود که نسل ما آن را دید و همچنان هم روی آن به سر می‌برد.

در این مدت، که غالباً در خانه بودم، و نخستین کارم هم تهیه «هادی نامه» - یاد دوست از دست رفته در روزهای نخست کرونا، مرحوم سید هادی خسروشاهی بود، تعدادی مقاله به همان سبک و سیاق سابق، شامل مقاله و تصحیح و گزارش متن نوشته‌ام که در این مجلد فراهم آمده است. برخی از اینها دقیقاً در سخت‌ترین روزها نوشته شد و هنوز که آنها را می‌نگرم، احساس ترسی را که داشتم، به خاطر می‌آورم. امیدوارم با تلاش همه ابناء بشر، با مشارکت دانشمندان و نخبگان عالم، و زیر سایه الطاف خداوندی، این مشکل نیز حل شود و بشر از آن عبور کند. راه علم، تنها راهی است که برای این عبور وجود دارد. و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین.

رسول جعفریان

۹۹/۶/۱۹